

TEMA HAIDUCIEI ÎN VERSIUNEA CINEMATOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

Cornel CRĂCIUN

Resumée

Le sujet de la vie de brigand justicier dans la version de la cinématographie roumaine (Résumé). Par la définition, la vie de brigand justicier représente une forme de lutte des classes assez fréquente à la fin du Moyen Age dans les Pays Roumains et dans la Péninsule Balkanique, consistant en confrontation armée des groupes des brigands justiciers contre les oppresseurs. Vivant dans les forêts, les brigands justiciers pillaient les riches et aidaient les pauvres. Comme moyen efficace de modelage et manipulation des consciences, la cinématographie s'a proposé d'exploiter un message par excellence positif et égalitaire. Dans la version de la production roumaine, le sujet de la vie de brigand justicier fait partie du genre artistique d'aventures et a connu une évolution interprétative développée sur trois segments du temps:

1) Dans les années '20-'30, le réalisateur Horia Igiroșanu proposait une véritable série composée par trois productions – Iancu Jianou (1929), Les brigands justiciers (1929) et Les parvenus (1931). Soutenu par les forces évidemment amateurs, ses efforts créateurs sont matérialisés par les rôles interprétés par les acteurs Cristache Antoniu et Dorin Sireteanu ; 2) Pendant les années du communisme, le sujet est reprise de nouveau dans deux variantes : la première a été réalisé par le metteur en scène Dinu Cocea, lequel qui a « confectionner » la série concentre sur les vigoureux brigands justiciers Anghel et Amza, respectif sur l'histoire romancé de Iancu Jianou. La deuxième proposition possédait un caractère aventureux plus hétérogène étant concentrée autour à l'approche de la révolution de 1848. Les personnages principaux : Mărgelatu (« demie brigand justicier et demie révolutionnaire professionnel »), la diabolique Agatha et l'énergique Buză (Lévre) dominent les six épisodes d'une série conçue parmi 1980 et 1987 ; 3) L'époque postcommuniste n'accorde pas aussi tant d'importance à cette sujet généreux. On peut mentionnée seulement deux films discutables du point de vue artistique : Le larme du ciel (1992) et Deux brigands justiciers et une cabaretière (1992).

În conformitate cu definițiile conținute în dicționarele de specialitate, *haiducia* reprezintă o formă a luptei de clasă, frecventă la sfârșitul evului mediu în Țările Române și în Peninsula Balcanică. Ea constă în lupta armată a unor cete de haiduci împotriva asupritorilor poporului de rând. Trăind în păduri, haiducii îi jefuiau pe bogați și îi ajutau pe săraci.¹¹

Din start, cercetarea noastră sesizează formula existențială idealizată a confruntării dintre bine și rău, cea care a produs și a produs o veritabilă „mitologie” aptă să impresioneze generații la rând de potențiali consumatori de istorie grație ideii generoase ce presupune menținerea unui echilibru atât de necesar într-o lume nedreaptă și coruptă. Dincolo de evidentele conotații sociale ale fenomenului istoric avut în vedere, se cuvine subliniată componenta națională - cu directă referință la regimul fanariot, patronat de domniile străine existente în Țările Române pe durata secolului al XVIII-lea și la debutul secolului XIX.

Marele impact mental pe care l-a impus această formulă menită să reconfigureze realitatea timpului, a beneficiat de de pe urma vehiculării câtorva argumente decisive. În primul rând, s-a plecat de la premiza unei confruntări inegale ca forțe implicate și șanse de reușită: avem, pe de o parte, tabăra celor puternici, protejați de forțe militare profesioniste și de o justiție manipulată; de cealaltă parte cei mulți și slabi, în ajutorul cărora se ridică și se sacrifică haiducii. În al doilea rând, tentația de a trăi periculos, dincolo de limitele legii vremii, de a plăti cu moartea pentru faptele comise la adăpostul „protecției statale” de către potențați, a putut să înflăcăreze imaginația unor posibili aventurieri, care beneficiau – aici – de avantajul conferit de justețea cauzei pe care o slujeau. Acești „nelegiuți” nu cad în derizoriu, nu devin mercenari, tocmai pentru că sunt absolut convinși de necesitatea revoltei lor. Fiindcă nu mai au ce pierde, ei au totul de câștigat! În al treilea rând, inevitabil cei care trăiesc în afara legii oficiale impun o nouă scară de valori bazată pe cu totul alte standarde morale. Eroii pentru unii și dușmani înverșunați pentru ceilalți, haiducii doresc să reinstaureze ordinea firească într-un univers dominat de presiunea pasiunilor umane convertite în putere și faimă. Misiunea lor justițiară se bucură de simpatia și ajutorul direct al elementului popular. Ea constituie o modalitate de confruntare inedită dintre mediul arhetipal rural și cel al structurilor urbane care-i adăpostesc pe reprezentanții puterii.

Ca mijloc eficient de modelare și manipulare a conștiințelor, **cinematografia** și-a propus să exploateze programatic mesajul, prin excelență pozitiv și justițiar, al haiduciei. Oralitatea a permis o

¹¹ Cf. *Mic dicționar enciclopedic*, Ed. Științifică și Enciclopedică. București, 1978, ed.II, p. 451.

mitologizare paradigmatică a acestui fenomen, fapt exploatat de triada magică a ecranului: scenarist – regizor – actor. În versiunea producției autohtone de profil, tema *haiduciei* se încadrează genului artistic al filmului de aventuri. Ea poate fi urmărită, schematic, în parcursul evoluției ei creatoare pe trei segmente temporale, fiecare posedând caracteristici interpretative proprii.

Haiducia ca motiv filmic în anii interbelici

În conformitate cu producțiile similare cultivate în Europa și America, filmul cu haiduci se impune din perspectiva valorificării patrimoniului autohton. Regizorul Horia IGIROȘANU a realizat un autentic serial compus din producțiile: **Iancu Jianu** (1929), **Haiducii** (1929) și **Ciocoii** (1931). Susținut cu mijloace evident amatoristice de către elevii Academiei de mimodramă patronate de către regizorul amintit, efortul creator s-a materializat în producții inspirate din modelele occidentale ale timpului.

Iancu Jianu¹² este considerat primul film românesc de aventuri amplasat pe fundalul istoric de la începutul secolului XIX. Scenariștii N.N. Șerbănescu și Isaia Răcăciuni au fructificat bogata literatură populară legată de activitatea acestui personaj autentic, contemporan cu Tudor Vladimirescu și cu mișcarea revoluționară a acestuia. Actorul Dorin Sireteanu în rolul titular și Cristache Antoniu în postura de secundant al acestuia (căpetenia Mereanu) propun o structură scenică dominată de un patetism evocator.

Haiducii¹³ este producția care-l impune în primul plan pe căpitanul Mereanu, dezvoltând motivul confruntării permanente dintre ceata acestuia și arnăuții domnești. În plus, armătura compozițională se complică prin intervenția elementului de coloratură sentimentală: dragostea unei tinere deghizate în haiduc (actrița Iva Dugan în rol dublu: Mihăiță/Victorița) pentru eroul principal.

Al treilea episod al seriei, **Coicorii**¹⁴, pune accentul pe descrierea mediilor sociale de la finele epocii fanariote și pe descifrarea resorturilor intime ale moravurilor asumate de către noii îmbogățiți. Fulger și Codreanu sunt haiducii care se confruntă cu Alexis Fanariotul (personaj interpretat de Cristache Antoniu).

Dincolo de versatilitatea actorilor avuți la dispoziție de către regizor (Iancu Jianu interpretat de către Dorin Sireteanu și George Ștefănescu; artistul Cristache Antoniu evoluând cu nonșalanță în ambele tabere: Mereanu și Alexis Fanariotul), se cuvine menționată implicarea totală a lui Horia IGIROȘANU în bunul mers al proiectului, el semnând și scenariul la **Haiducii** și **Coicorii**.

Haiducia ca temă cinematografică în anii comunismului

În conformitate cu „deschiderea ideologică” adusă de instalarea regimului lui Nicolae Ceaușescu, vehicularea subiectului cunoaște un reviriment neașteptat de la mijlocul anilor '60. Un veritabil campion al tratării filmice al motivului pus în discuție poate fi socotit regizorul Dinu COCEA. El a impus o primă variantă „haiducească” prin serialul concentrat asupra vigoșilor căpitani Anghel și Amza, respectiv pe reluarea istoriei romanțate a lui Iancu Jianu (într-o producție filmică alcătuită din două serii, ambele provenind din anul 1981). Conceput ca o posibilă replică la proiectul interbelic deja comentat, serialul haiducesc conceput de către Dinu COCEA s-a materializat – în timp – pe structura diferențiată a două trilogii. Prima dintre acestea a fost compusă din filmele: **Haiducii** (1965), **Răpirea fecioarelor** (1967) și **Răzbușarea haiducilor** (1968); cea de a doua din producțiile intitulate; **Haiducii lui Șaptecai** (1970), **Zestrea domniței Ralu** (1971) și **Săptămâna nebunilor** (1971).

Marcând debutul regizoral al lui Dinu COCEA, filmul **Haiducii**¹⁵ constituie cel mai bun episod din seria scrisă de Eugen Barbu și colaboratorii acestuia. Succesul la critică, ca și cel venit din partea publicului,

¹² T. CARANFIL, *Dicționar de filme românești*, Ed. Litera Internațional, București – Chișinău, ed. II, 2003, pp. 103-104: „Viteaz, gata de jertfă pentru libertatea poporului, fiul de boier Iancu Jianu apucă drumul haiduciei, în fruntea cetei viteazului Mereanu, îngrijați de răscoala pe care Jianu o coace akături de Domnul Tudor, serdarii Stoica și Iamandi, neputând să-l prindă, o ucid pe bătrâna lui mamă. Deși jură răzbușare, iubirea duiosă pentru o fată de casă a lui Vodă Caragea iluminează viața haiducului. Ea îl va smulge și lațului, luându-l de soț”; B.T. RÂPEANU, *Filmat în România*, Editura Fundației PRO, București, vol.I, 2004, pp. 41-42; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, întocmit sub redacția lui G. MODORCEA, Cartea Românească, București, 2004, p. 45.

¹³ T. CARANFIL, *op.cit.*, p.99: „Mereanu, căpitanul de haiduci, e în aprigă luptă cu poterașii căpitanului Corbea. Printre răpiri și evadări, violuri și iubiri secrete, travestiuri și răzbușări, torturi și momente (uneori involuntar) comice, din negura istoriei se mai desprind Tudor Vladimirescu și Iancu Jianu”; B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, p.44: „...Film de aventuri pe fundal istoric, acțiunea plasată în mediul rural în anul 1820 și sub semnul intenției de a prelucra motive din eposul popular dezvoltă confruntarea permanentă dintre haiducii lui Mereanu și arnăuții, împletindu-se cu firul sentimental...”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, p. 47.

¹⁴ T. CARANFIL, *op.cit.*, p.48: „Alexis Fanariotul, aventurier îndrăzneț și cuceritor irezistibil cu ochi de jăratec, îi sucește mințile Rândunelei, fica boierului Ursu. Inocenta ei dragoste e plătită cu orețul suprem, viața”; B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, p. 46; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 53-54.

¹⁵ T. CARANFIL, *op.cit.*, p. 99: „Peripețiile lui Amza și ale fărtașilor săi, care împart dreptatea în plină epocă fanariotă, în luptă cu Sârbu cel ticălos...”, B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, p.133: „Film de aventuri pe fundal istoric cu acțiunea plasată în secolul al XIX-lea, reluare a ciclului de filme cu haiduci realizat în epoca filmului mut de Horia Igiroșanu (**Iancu Jianu**, **Haiducii**, **Ciocoii**) inspirat de literatura populară cu această temă...Premiul „Prima Opera” și pentru muzică la Festivalul Național de Film Mamaia 1966”;

se datorează – în egală măsură – dramatismului acțiunii și jocului nuanțat al actorilor, ce impun figuri emblematice precum: căpetenia de haiduci Anghel (Ion Besoiu), hangița Anița (Marga Barbu), Răspopitul (Toma Caragiu) și trădătorul Sârbu (Amza Pellea).

Răpirea fecioarelor¹⁶ propune o serie de peripeții derulate pe apă și pe uscat, în subteranele unei cetăți turcești, la curtea domnească și la cea a pașei din Vidin. Doamna Haricleea Hangerli (interpretată de actrița Olga Tudorache) domniă prin prestația ei întreg episodul, iar personajul principal din tabăra haiducilor va căpăta o nouă identitate, devenind Amza (Emanoil Petruț).

Răzbunarea haiducilor¹⁷ urmărește să concluzioneze, măcar parțial, evenimentele legate de domnia fanariotului Hangerli, de acțiunile veroase ale soției acestuia și ale pașei din Vidin, respectiv să probeze activitatea eliberatoare desfășurată de haiducii atenți la menținerea faptelor în făgașul lor firesc. Căpetenia acestora este rebotezată Anghel, ca semn al inconsecvenței realizatorilor, iar averea dispărută a văduvei domnitorului Hangerli rămâne să „alimenteze” motivațional derularea episoadelor ulterioare.

Haiducii lui Șaptecai¹⁸ introduce o serie de mutații spectaculoase în ierarhia personajelor principale: reapare Anghel (jucat, de aici înainte, de către actorul Florin Piersic) în postura de căpetenie a haiducilor, care va lua locul predecesorului său ucis de puterile domnești; în primul plan al acțiunii se insinuează domnița Ralu (poate cel mai bun rol al actriței Aimée Iacobescu) în locul defunctei doamne Haricleea; Anița

Dicționarul filmului românesc de ficțiune, p. 157; *Carte despre Toma Caragiu*, Meridiane, București, 1985, p. 240: „Film de aventuri cu implicații sociale, a cărui acțiune ne poartă în cadrul istoric al celui de-al XVIII-lea veac, în plină epocă fanariotă. Proiectată pe fundalul luptei pentru împiedecarea jafurilor domnului fanariot, se detașează povestea răzbunării unei prietenii trădate. Redând viața romantică a haiducilor așa cum e descrisă în legende, doine, balade, filmul o prezintă însă într-o manieră realistă, subliniind curajul și istețimea poporului, în stare să doboare pe asupritori. Haiducul Anghel, eroul principal al filmului (actorul Ion Besoiu) și iubita sa, hangița Anița (actrița Marga Barbu) sunt înconjurați de o galerie de personaje pitorești, printre care Răspopitul devenit haiduc, din care **Toma Caragiu** face o adevărată creație. Acest „adjunct” al eroului, personaj picarescde culoare neaoș românească, este primul rol secundar cât de cât demn de talentul cel cu o mie de fețe al actorului. El va fi perpetuat în următoarele episoade ale acestui ciclu, spre satisfacția marelui public”.

¹⁶ T. CARANFIL, *op.cit.*, pp. 1809-181: „Răpirea fecioarelor ca și „deșțărarea” pruncilor declanșează o incursiune a haiducilor în subteranele cetății turcești, în timp ce înfruntarea dintre Amza și Pazvanoglu atinge apogeul...Cocea și Barbu ezită în filmele lor haiducești între formula de capă și spadă și cea a comediei populare, doldora de snoave și vorbe de duh...Spre deosebire de primul episod, filmul nu mai conține drame, ci doar peripeții...Remarcabilă, doar prezența Olgăi Tudorache (în rolul doamnei Haricleea Hangerli, **n.n.**); Bujor T. RÂPEANU, *op.cit.*, p.156: „Film de aventuri pe fundalul istoric al sfârșitului secolului al XVIII-lea, în epoca fanariotă. Samavolnicile pașei din Vidin care jefuiește satele românești și răpește fecioarele, intrigile de curte menite să-l înlocuiească pe domnitorul Hangerli cu un lat protejat al turcilor, sunt opuse acțiunii justițiară a haiducilor conduși de Amza (Emanoil Petruț)”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 174-175; *Carte despre Toma Caragiu*, p. 243: „La începutul secolului al XIX-lea, Țara Românească, aflată sub dominația fanariotului Hangerli, este bîntuită de atacurile repetate ale bandelor pașei din Vidin, care jefuiesc satele de pe malurile Dunării și răpesc fecioarele, într-o tăcută înțelegere cu doamna Haricleea (Olga Tudorache). Ea speră să-și detroneze soțul cu ajutorul pașei și să-l înscăuneze pe fiul său din prima căsătorie. Haiducii (conducătorul lor este interpretat acum de Emanoil Petruț) îl răpesc însă folosindu-l ca preț pentru curmarea jafurilor turcești. O intrigă complicată face să se întretaie în chip palpitant cele două acțiuni paralele: complotul doamnei și al boierilor și lupta haiducilor cu bandele pașei pentru eliberarea fecioarelor”.

¹⁷ T. CARANFIL, *op.cit.*, p.184: „Haiducii intervin energic pentru a împiedeca transportul unor pâlcuri de copii furați din sate românești, pentru desfășurarea pedofililor stambului (!!!). După mazălirea soțului ei, Doamna Haricleea fuge cu bijuteriile ce vor rămâne motor și pentru episoadele următoare, iar Anița se perpelește în focul nemilos al geloziei”; B. T. RÂPEANU, *op.cit.*, p. 163: „Film de aventuri pe fundal istoric, al treilea din ciclul haiducilor. Dispută pe mare, în drum spre Constantinopol; văduva lui Vodă Hangerli speră să-și ascundă acolo averea imensă, pașa din Vidin dorește să obțină bunăvoința sultanului, oferindu-i în dar copiii răpiți din satele românești, iar haiducul Anghel (!) și oamenii lui luptă să le zădărnicească planurile”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 175-176; *Carte despre Toma Caragiu*, pp. 243-244: „Al treilea film din ciclu, urmărind în continuare destinul eroilor cunoscuți...Două filoane epice se întrepătrund în acest film bogat în evenimente: pasiunile dezlănțuite de fabuloasa avere acumulată în giuvaerurile doamnei Haricleea care încearcă să fugă la Stambul, și cutezătoarea acțiune a haiducilor pentru a-l împiedica pe pașă să ducă sultanului copiii furați din satele românești”.

¹⁸ T. CARANFIL, *op.cit.*, pp. 99-100: „Haiduci, biografii romanțate, intrigă diplomatice, comedie grotescă, dramă psihologică, motive de western – într-o flagrantă lipsă de veridicitate. Ușurința cu care Piersic îi ia locul din mers lui Emanoil Petruț intrat în dizgrația autorilor serialului e năucitoare prin arbitrar. Nici măcar iubita căpeteniei haiducești nu pare a sesiza substituția căreia i-a căzut victimă protagonistul, deși 6 milioane de spectatori au fost martorii fenomenului. În rest, șarjă, vulgaritate, melodramă ieftină de operetă balcanică”; B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, vol.II, 2005, p. 23: „Film de aventuri pe fundal istoric: deceniul doi al secolului al XIX-lea în Țara Românească, în timpul domniei lui Caragea Vodă. Primul velleu al tripticului dedicat de Dinu Cocea și scenariștii săi aventurilor haiducului Anghel Șaptecai, mereu urmărit și făcut scăpat de puterile domnești, conduse de chiar tatăl său natural, mamulos, om de încredere al lui Vodă și al fiicei sale. Pe drumurile străinătății, unde fusese sfătuit să se refugieze pentru a nu fi ucis, haiducul se intersectează cu Domnița Ralu și Vodă Caragea, care îi cumpără fiicei sale, de la Viena, bijuteriile mult râvnite, ce au aparținut cândva familiei Hangerli”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, p. 199; *Carte despre Toma Caragiu*, p. 245: „În ierarhia personajelor principale ale serialului haiducesc se produc unele mutații: dispăre Amza și apare Anghel, ca nouă căpetenie de haiduci (Florin Piersic). În locul doamnei Haricleea trece în prim-plan domnița Ralu (Aimée Iacobescu). Acțiunea se deplasează acum din Orient în fastul baroc al Vienei imperiale cu aventuri iscate de ușuratică domniță Ralu. Este de fapt începutul unei noi trilogii, în care neînfricatul Anghel se va război cu cetele lui Vodă Caragea, conduse de propriul său tată nelegitim (Colea Răutu). Urmăriri, încăierări spectaculoase, plimbări la Viena și intrigă țesute de nepotolita domniță și descoperite de Anița vor constitui materialul acestui prin episod al tripticului”.

(interpretată până la finele seriei de aceeași Marga Barbu) intră într-un con de umbră, devenind personaj secundar, dar păstrându-și prerogativele pe lângă falnicul căpitan Șaptecai. Acțiunea se transferă în peisajul urban al Vienei imperiale, motorul derulării evenimentelor fiind asigurat de bijuteriile familiei Hangerli care au fost achiziționate de Vodă Caragea pentru domnița Ralu, fiica acestuia.

Zestrea domniței Ralu¹⁹ constituie mobilul aventurilor ce se împletesc cu intrigi abile de curte. Bijuteriile cumpărate în primul episod sunt furate și ajung din nou la Viena, un excelent prilej pentru alte încercări pasionante în capitala imperială. Peripețiile continuă și pe parcursul zilelor de carnaval din **Săptămâna nebunilor**.²⁰ Fabuloasele bijuterii ale domniței Ralu vor intra în posesia haiducilor contribuind, ca o ironie a sorții, la înarmarea pandurilor din oastea lui Tudor Vladimirescu. Cât de departe am ajuns de la jafurile din satele dunărene și de la luptele cu arnăuții pentru protejarea oamenilor sărmani!

La un interval de 10 ani după finalizarea ciclului haiducesc deja analizat, regizorul Dinu Cocea și echipa sa de realizatori revin la prima lor dragoste prin evocarea personalității lui Iancu Jianu.²¹ Cele două volesturi ale producției sunt tratate cu mijloace evident antitetice: în primul film, fiul de boier Iancu îl slujește pe domn în calitate de zapciu, luând partea opresorilor. Atunci când haiducul Mereanu fură căruțele cu aur ale domnitorului Caragea, Iancu Jianu este trimis să-și facă datoria sa de slujbaș al statului. Ajuns în contact cu abuzurile legii, ale dregătorilor și ale arnăuților față de popor, eroul nostru are revelația misiunii sale istorice și trece în tabăra adversă. În cel de-al doilea episod, Iancu Jianu complotază la răsturnarea regimului fanariot și se alătură pandurilor lui Tudor Vladimirescu, acolo unde s-a întâlnit – mai mult ca sigur – cu Anghel Șaptecai și cu ceata de haiduci a acestuia. Sunt de reținut, din ansamblul celor două producții, prestațiile actoricești ale lui Adrian Pinte (în rolul titular) și Emanoil Petruț, cel care reia înfățișarea lui Tudor Vladimirescu la aproape două decenii după ce l-a interpretat, magistral, pe conducătorul revoluției de la 1821.

Celălalt „serial” cu tentă haiducească al anilor comuniști îl are la timonă pe același încercat scenarist care a fost Eugen Barbu. De această dată acțiunea se transferă pe coordonate pașoptiste, iar eroii sunt: Mărgelatu (actorul Florin Piersic) și Agatha (actrița Marga Barbu). **Drumul oaselor** (regia Doru Năstase, 1980) deschide seria și face legătura cu povestirile anterioare, respectiv cu mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu. Un grup de conjurați ai Frăției preia o comoară rămasă de la conducătorul pandurilor pentru a o schimba pe arme la Brașov. Aici intră în scenă, unde va rămâne până la finele producției, personajul enigmatic al lui Mărgelatu „cavaler al norocului venit de niciunde, jumătate haiduc, jumătate revoluționar de profesie”²², un veritabil Eastwood dâmbovițean.

Episoadele următoare surprind evoluția protagoniștilor în diverse medii, pretutindeni ei descercându-se de minune: în **Trandafirul galben** (regia Doru Năstase, 1982) la Viena, acolo unde se cumpără arme pentru pașoptiști; în **Misterele Bucureștiului** (regia Doru Năstase, 1983) la asediul Agiei orașului; în **Masca de argint** (regia Gheorghe Vitanidis, 1985) unde aurul boierului Vâlcu reprezintă motorul evenimentelor; în **Colierul de turcoaze** (regia Gheorghe Vitanidis, 1985) unde Mărgelatu elucidează răpirea bancherului vienez ca un veritabil Sherlock Holmes; finalmente, în producția intitulată **Totul se plătește** (regia Mircea Moldovan, 1987) acolo unde Mărgelatu se confruntă cu Agatha, devenită agent al guvernului austriac (!). Indiscutabil, lucrurile sunt atât de complicate în aceste pașișe ale romanelor-fluviu de epocă, încât orice referire la haiducia veritabilă este aproape imposibilă...

Gligor (Grigore) Pinte este cel de-al doilea personaj autentic comemorat de cinematografia autohtonă pe durata anilor comunismului. În interoretarea extrem de inspirată a actorului Florin Piersic, eroul

¹⁹ T. CARANFIL, *op.cit.*, p.237: „După ce o capturează pe soața lui Ianuli, Anghel pornește la Viena pe urmele domniței Ralu. Intrigi de curte și aventuri având ca mobil inestimabilele bijuterii ale domniței și ample citări din Anton Pann (!)”; B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, vol.II, p.45: „Film de aventuri pe fundal istoric. Continuarea filmului „Haiducii lui Șaptecai”, partea a doua a tripticului avându-l ca erou pe haiducul titular. Aventuri în Valahia și la Viena, pe urma bijuteriilor fostului domnitor Hangerli, vinate de Vodă Caragea, de fiica sa Ralu, de interpușii acestora, cât și de haiduci”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, p. 209.

²⁰ T. CARANFIL, *op.cit.*, p. 191: „Peripețiile legate de păguboasele bijuterii ale domniței Ralu, pe parcursul a șapte zile de carnaval. Înșăilareaventuroasă cu deficit de fantezie”; B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, vol.II, p. 43: „Film de aventuri pe fundal istoric – secolul al XIX-lea. Continuarea filmului „Zestrea domniței Ralu”, partea finală a tripticului avându-l ca erou pe haiducul Anghel Șaptecai. Aventuri în Valahia, legate de dobândirea bijuteriilor fostului domnitor Hangerli, vinate de Vodă Caragea pentru fiica sa Ralu, de interpușii acestora, cât și de haiduci, care, în final, își adjudecă comoara, lăsând în mâna celorlalți bijuteriile false: căpetenia haiducilor se pregătește să intre în oastea lui Tudor Vladimirescu”; *Cartea despre Toma Caragiu*, p. 246: „Aceste ultime două episoade ale noului serial haiducesc, îl aduc pe ecran pe același neobosit Anghel, căpetenia de haiduci cu nouă vieți în piept, pe aceeași inepuizabilă hangiță și aceeași companioni, unul mai năzdrăvan decât altul...Obiectul noilor aventuri sunt niște bijuterii, fabuloasele bijuterii ale perfidei domnițe Ralu, plimbate la Viena, vinate, ascunse, găsite, capturate de haiduci și iar piedute, pentru ca în final să reîntre, în sfârșit definitiv, în posesia acestora. Odată vândute, cu banii obținuți, vor fi cumpărate arme pentru oastea lui Tudor Vladimirescu...”.

²¹ T. CARANFIL, *op.cit.*, p.104; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 327-328.

²² T. CARANFIL, *op.cit.*, p.74.

capătă dimensiuni mitologice, fapt amplificat de memorabila secvență a morții sale. Din motive exclusiv artistice, scenariștii Vasile Chiriță și Dumitru Mureșan își permit o licență interpretativă, conform căreia Pinteia moare în urma trădării din partea unui confrate și nu la asediul orașului Baia Mare, așa cum s-au petrecut lucrurile în realitate. Ceata de haiduci a fostului ofițer Pinteia acceptă colaborarea cu principele Francisc Rakoczy, luând parte la răscoala curuților. Vibrația baladescă a filmului regizat de Mircea Moldovan în anul 1976 este susținută cu ample citate din muzica și obiceiurile acestui spațiu inefabil al României.²³

Haiducia ca subiect de meditație în variantă postdecembristă

Poate nu întâmplător, reprezentarea filmică a acestei teme are parte de puține realizări după 1989, nici una dintre acestea nefiind demnă de subliniat. Același neobosit partizan al aventurii de dragul aventurii, care a fost scriitorul și scenaristul Eugen Barbu, lua inițiativa – în anul 1988 – încropirii unui nou „serial” de profil. Înlocuindu-l pe Mărgelatu cu un alt personaj pitoresc: Uligaie (interpretat de actorul Șerban Ionescu), obligându-i pe Marga Barbu și Szobi Cseh să adopte alte denumiri pentru personaje similare celor deja prezentate marelui public: Zulmia și Ghiară și apelând la regizori de conjunctură, scenariul noii producții se învârtă în jurul anului 1900. Bancherii și cămătarii iau locul haiducilor veritabili, demonstrând și pe această cale compatibilitatea societății autohtone cu standardele epocii descrise. Filmele denumite **Martori dispăruți** (regia Dan Mironescu, 1988)²⁴ și **Lacrima cerului** (regia Adrian Istrătescu-Lener, 1992)²⁵ încheie un traseu tot mai diluat, atât faptic cât – mai ales – valoric.

În același an 1992, producția **Doi haiduci și o crîșmăriță**²⁶ urmărea să probeze capacitatea multilaterală de lectură filmică a regizorului-operator George Cornea. Intriga construită de scenariștii Mihai Opriș și Vasile Chiriță pleca de la modelele verificate ale genului, cărora le adăuga complicații ce nu ridicau cu nimic calitatea intrinsecă a filmului. Astfel, căpetenia vajnică este înlocuită aici de cuplul concurențial format din haiducii Mitrită și Mirea. Cavalcadele și urmărirea sunt asezonate cu secvențe ce rememorează proza lui Ioan Slavici. Mari actori, precum Olga Tudorache și Constantin Codrescu, par atât de stingheri în această producție nereușită de capă și spadă buftiană.

În condițiile practice ale economiei de piață, a penuriei financiare și ideatice care grevează multe dintre peliculele postdecembriste, revenirea la specia haiduciei nu mai are nici o șansă de reușită. De aceea, credem că trebuie să ne consolăm cu rememorarea unor personaje exemplare ale genului, așa cum au fost: Amza, Anghel Șaptecai, Grigore Pinteia, Iancu Jianu și Mărgelatu, respectiv cu evocarea unui veșnic juneprim de vocație: actorul Florin Piersic, haiducul prin excelență al cinematografului românesc.

²³ T. CARANFIL, *op.cit.*, p. 166: „La începutul secolului XVIII, Pinteia cu ceata lui de haiduci ia cu asalt cetățile Maramureșului. Fostul ofițer acceptă alianța cu răscoala antihabsburgică condusă de principele Rakoczy și piere răpus mișelește”; B.T. RÂPEANU, *op.cit.*, vol.II, p. 137: „Film istoric de aventuri, în ton baladesc, cu acțiunea plasată în Maramureșul secolului al XVIII-lea, unde legendarul erou titular și-a făptuit isprăvile. Haiducul Pinteia, la început ofițer imperial, apoi conducător al unei oștiri țărănești cu care cucerește Cetatea Chiurului și Baia Mare, este aliat al principelui Rakoczy în lupta cu Imperiul astric și, în final, victimă a trădătorului Grofilor”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 262-263: „Film-baladă. Pe pământul românesc al Austro-Ungariei, la începutul veacului al XVIII-lea, ofițerul imperial Grigore Pinteia vine la Baia Mare cu un mesaj pentru guvernator. Locurile natale îl îndurerează: pe moșiile grofului Bartolok, țărani sunt bătuți, umiliți și chiar uciși pentru nesupunere, cum s-a întâmplat cu părinții săi. Revoltat, pinteia se hotărăște să renunțe la calitatea sa de ofițer crăiesc și, luând calea codrului cu alți câțiva țărani, încearcă să facă dreptate. Ceata lui Pinteia se refugiază într-un loc greu accesibil și începe să întreprindă acțiuni justițiare. Guvernatorul pune un mare preț pe capul lui. Gânță, unul din haiduci, care îl ura pe Pinteia pentru că iubita sa, Iza, îl părăsise, servește iscoadelor drept călăuză. Micul grup e împresurat, dar câțiva scapă. Curând Iza și tatăl ei sunt uciși. Ca și trădătorul Gânță. Pinteia înțelege că acțiunile răzlețe sunt ușor de înăbușit și atunci plămăiește o răscoală a tuturor iobagilor. Unindu-se cu principele Rakoczy, Pinteia desclășează răscoala. Conacele sunt arse, imperialii se retrag. Pinteia ia în stăpânire cetatea Baia...Dar grofii vor pune la cale uciderea lui mișelească...”

²⁴ T. CARANFIL, *op.cit.*, p. 128; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 432-433.

²⁵ T. CARANFIL, *op.cit.*, p. 118.

²⁶ *Ibidem*, p. 69: „Mitriță, geambaș doar de ochii lumii, îl întâlnește, în codru, pe Mirea. Unul a luat drumul haiduciei să-și îngroașe chimirul, în timp ce altul e haiduc de vocație comunitară. Pretextului i se adaugă recuzita genului: un viol, încăierări, urmări în galop, înjunghieri, biciuri și, ca desert, rivalitatea la farmecele picantei crîșmărițe Hărăbor...”; *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, pp. 468-469.